

*Biohuis is de vereniging van biologische boeren en tuinders in Nederland. www.biohuis.org
Contact: info@biohuis.org - M. Buitenkamp - T 06 27 14 84 12*

Reactie Biohuis op het ontwerp 7e actieprogramma Nitraatrichtlijn (7e APN)

Algemeen

De biologische sector is net als de gangbare collega's niet in concrete zin betrokken geweest bij de totstandkoming van dit ontwerp. Dat vinden wij een slechte gang van zaken. Er worden maatregelen voorgesteld die diep ingrijpen in de landbouwpraktijk en het verdienvermogen van de land- en tuinbouw (verder) aantasten. De voorgestelde maatregelen getuigen van onbegrip voor wat het duurzaam produceren van voedsel in de praktijk inhoudt en kunnen daardoor leiden tot minder in plaats van meer duurzame landbouw.

Het actieprogramma zegt ook te willen bijdragen aan andere maatschappelijke doelen zoals op het terrein van bodemkwaliteit, klimaat, stikstof en kringlooplandbouw en de transitie naar een duurzamere manier van telen. Maar juist door de focus op micromanagement van land- en tuinbouwbedrijven met een woud aan middelvoorschriften om nitraatuitspoeling koste wat kost te beperken, raakt integraliteit uit beeld en kan juist schade toegebracht worden aan biodiversiteit, bodemkwaliteit, kringlooplandbouw en klimaat. Zo zal iedereen met enige bodemkennis beamen dat het kapotrijden van natte grond om nog net de oogst voor een bepaalde datum binnen te halen, nog jarenlang een slechte bodemstructuur tot gevolg heeft.

In de biologische landbouw speelt de integraliteit juist een grote rol: het hele landbouw-ecosysteem wordt op een bedrijf als een samenhangend geheel behandeld. De biologische landbouw is vanwege de lage input en impact geen onderdeel van het probleem. De biologische landbouw is eerder een onderdeel van de oplossing, zoals ook aangegeven is in de EU 'Farm to Fork' strategie die streeft naar 25% biologisch areaal in 2030. Hierbij past geen generiek beleid dat is gericht op losse middelvoorschriften, maar een beleid gericht op duurzame bedrijfssystemen, die gericht zijn op de doelstellingen.

Aangaande stikstof: de input van stikstof op biologische bedrijven is al veel lager dan bij gangbare bedrijven, want er is geen kunstmestgebruik en geen derogatie voor dierlijke mest. Het doel is wat ons betreft dan nog steeds om het stikstofoverschot per hectare nog verder te laten dalen, waarbij de optimale keuze van de middelen dan wel bij de boer ligt. Want dit moet passen bij het bedrijfssysteem en de bodem, het vee, de gewassen en het bedrijf.

In het verleden zijn bijvoorbeeld met MINAS opvallend goede resultaten geboekt en dit systeem van doelen in plaats van middelvoorschriften viel goed bij veel boeren. In de biologische sector is de melkveehouderij net gestart met een pilot door de WUR, waarbij ondernemers de stikstofverliezen en ammoniak emissies op hun bedrijf gaan monitoren en optimaal gaan verlagen door een eigen combinatie van maatregelen. Hier leggen we ook een verband met de afrekenbare stoffenbalans. Deze ASB is door de commissie Remkes¹ genoemd als instrument om de ammoniakemissies te

---

¹De Commissie Remkes (Adviescollege stikstofproblematiek, 2020 "Niet alles kan overal") adviseerde nadrukkelijk om te sturen op de hele stikstofkringloop en op doelen.

verlagen, maar dient tegelijk ook het doel om de nitraatverliezen te verlagen. Om dit instrument onder de nitraatrichtlijn te laten erkennen, moet Nederland bewerkstelligen dat de Europese Commissie ook verliesnormen als beleidsinstrument onder de nitraatrichtlijn accepteert – in plaats van of naast het instrument van gebruiksnormen.

De biologische systeemlandbouw speelt een belangrijke rol bij de Europese transitie naar duurzame landbouw en werkt met een eigen stelsel van Europese wettelijke voorschriften en daarop gebaseerde landbouwpraktijken. Het beleid op deelonderwerpen dient dat te respecteren.

Wij stellen daarom voor dat de biologische landbouw vrijgesteld wordt van extra generieke middelvoorschriften én een eigen spoor kan bewandelen én daarbij wordt ondersteund, waarbij met een doelgerichte aanpak binnen het eigen systeem de stikstofverliezen verder beperkt worden.

De biologische systeemlandbouw

De biologische landbouwbedrijven zijn gehouden aan de Europese regelgeving voor de biologische landbouw. De doelstellingen waar dit actieprogramma zich op richt, vormen de basis van de Europese biologische verordening². Het is dus logisch dat de EU streeft naar een groter areaal biologisch. Binnen de biologische landbouw vallen zeker nog zaken te verbeteren, waar we binnen onze eigen systeem ook druk mee doende zijn. Omdat de biologische regelgeving Europees is vastgelegd en één verandering binnen het systeem ingrijpt op vele zaken en veelal op meerdere biologische sectoren, moet verandering van regels binnen de biologisch landbouw altijd in samenspraak met de betrokken boeren, Rijksoverheid en de EU ontwikkeld worden.

Veel van de nu voorgestelde middelvoorschriften zijn in strijd met een goede biologische landbouwpraktijk, terwijl de biologische regelgeving met bijbehorende controle en certificering, al garant staat voor gemiddeld lage nitraatuitspoeling, lage stikstofverliezen, en een betere kwaliteit van bodem, natuur en milieu.

Er is al de algemene onwenselijkheid en onwerkbaarheid van zoveel middelvoorschriften voor alle boeren en tuinders. Maar daarnaast voert het te ver om op alle details van de diverse middelvoorschriften uitzonderingen te gaan formuleren of met ontheffingen te gaan werken speciaal voor biologische bedrijven. In dit 7^e actie programma zal dan ook opgenomen moeten worden, dat de biologische landbouw als systeem haar eigen spoor bewandelt, met daarbij dezelfde argumentatie als genoemd in de Kamerbrief van 20 juli 2021³. Er kan daarbij gesteld worden dat de biologische landbouw al haar eigen systeem heeft van middelvoorschriften, zoals vastgelegd in de biologische verordening.

---

² EU 2018/848: “De biologische productie draagt tevens bij aan de verwezenlijking van de doelstellingen van het milieubeleid van de Unie, met name die welke zijn neergelegd in de mededelingen van de Commissie van 22 september 2006, getiteld „Thematische strategie voor bodembescherming”, van 3 mei 2011, getiteld „Onze levensverzekering, ons natuurlijk kapitaal: een EU biodiversiteitsstrategie voor 2020”, en van 6 mei 2013, getiteld „Groene Infrastructuur (GI) — Versterking van Europa’s natuurlijke kapitaal”, en in milieuwetgeving zoals Richtlijnen 2000/60/EG (KRW), 2001/81/EG (Ammoniakplafond), 2009/128/EG (pesticiden) en 2009/147/EG (Vogelrichtlijn) van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijnen 91/676/EEG (Nitraatrichtlijn) en 92/43/EEG (Habitatrichtlijn) van de Raad.”

³ De biologische melkveehouderij heeft middels haar landelijke vereniging ‘Natuurweide’ (lid-vereniging van Biohuis) aangegeven betrokken te willen zijn in de uitwerkingen. De biologische melkveehouderij als geheel voldoet over het algemeen ruimschoots aan de te behalen (eind)doelstellingen van de afzonderlijke maatregelen . Vanwege de al lage emissie en het optimaal dienen te functioneren van de biologische systeemlandbouw zal de biologische landbouw via een eigen spoor haar bijdrage leveren aan het verder reduceren van ammoniak. In een praktijkpilot zal nagegaan worden hoe de biologische melkveehouderij vanuit een meer integrale systeembenadering bij kan dragen aan het verminderen van de stikstofproblematiek.

Om toch een indruk te geven van waar biologische bedrijven tegen aan lopen bij het verplichten van de voorgestelde maatregelen, gaan we hieronder op een aantal aspecten en sectoren dieper in. Gezien de complexiteit en diversiteit in de bedrijfsvoering van biologische bedrijven, kan dit overzicht niet compleet zijn.

Duurzame Bouwplannen

De verplichtingen binnen deze pijler zijn stuk voor stuk middelvoorschriften. Binnen de biologische landbouw zijn de bouwplannen cruciaal en dienend voor het systeem, met veelal lage inputs en daarbij minimale emissies. Op die manier zijn de biologische bouwplannen van zichzelf al duurzaam te noemen. Er wordt veel gewerkt met rustgewassen, vanggewassen en grasland / grasklaver. Deze worden op zo'n manier ingezet dat er zonder kunstmest en chemische middelen voldoende geproduceerd wordt, met een gezonde bodem, gezonde gewassen, gezonde dieren, zoveel mogelijk in een kringloop en met een gunstige uitwerking op natuur en milieu.

Zo werken biologische akkerbouwers in het algemeen met een rotatie van 1 op 6 of 1 op 8. Vaak wordt in een dergelijke ruime vruchtwisseling grasklaver als tweejarig rustgewas geteeld met daarna meerdere jaren een verscheidenheid aan andere gewassen die mogelijk niet als rustgewas gelden. Hoewel men gedurende het bouwplan gemiddeld wel aan het vereiste deel rustgewassen voldoet, passen deze niet altijd in het voorgeschreven ritme. Het zou een achteruitgang voor de te bereiken doelen zijn als de biologische landbouw moet gaan werken met eenjarige teelt van grasklaver op meerder plekken in het bouwplan. Immers een meerjarige teelt heeft naast een hogere opbrengst in het tweede jaar ook als voordelen: diepere beworteling, betere rust, betere zaaionkruiden onderdrukking en hogere CO₂ vastlegging. Daarnaast worden teelten als biologische uien en aardappelen gemiddeld gezien een maand eerder gerooid en is er daardoor meer ruimte om ook na die gewassen groenbemesters te zaaien. Een ander veel voorkomend gewas als pompoen is normaal gesproken ook half september geoogst. Een biologisch bouwplan heeft dus meerdere rustmomenten voor de bodem, maar deze passen niet in het ritme voor andere bedrijfssystemen.

Het is dan ook terecht dat in de Brusselse discussies voorgesteld is om de verplichte gewasrotatie in de conditionaliteit voor het GLB, niet te laten gelden voor biologische bedrijven. Dit zou dan ook moeten gelden voor het 7^e APN.

Het 7^e actieprogramma schrijft ook verplichte bedekking van de grond in de meest kwetsbare perioden voor. Wij zien daar zeker het belang van in, maar soms is het in bepaalde jaren op bepaalde percelen in de biologische akkerbouw nodig om daar van af te wijken. Een biologische akkerbouwer kan wortelonkruid alleen door uitputting bestrijden, hij kan er immers niet tegen spuiten. Het is daarom noodzakelijk dat de mogelijkheid blijft bestaan om gewassen soms pas later te zaaien en door meerdere mechanische bewerkingen het wortelonkruid uit te putten of na de oogst van een bijzonder vroeg gewas deze bewerkingen uit te voeren. Ook worden sommige gewassen relatief laat gezaaid of geplant, bijvoorbeeld peen, krotten en koolraap, om plagen als de wortelvlieg te omzeilen of voor een betere bewaarbaarheid van het product.

Gemengde biologische bedrijven, van vee met akkerbouw maar ook vee met veel eigen voerteelt, kunnen erg goed aan de doelstelling van kringlooplandbouw voldoen. Maar de voorstellen mbt een verplicht percentage blijvend grasland maken dat onmogelijk. Bedrijven waar de nadruk op akkerbouw ligt, zouden dan een onevenredig aantal hectares blijvend grasland moeten aanhouden, waardoor er minder akkerbouw mogelijk is. Uitbreiding van de veehouderijtak is op grond van andere regelgeving voor akkerbouwbedrijven meestal onmogelijk. In het bouwplan van de akkerbouwer is de grasklaver juist een rustgewas in de vruchtwisseling dat daarnaast op een natuurlijke wijze bijdraagt aan de stikstofvoorziening voor teelten in de opvolgende jaren.

Voor veebedrijven die minder nadruk op vee willen gaan leggen en een meer gemengd karakter nastreven, ook om kringlopen beter te sluiten, wordt die ontwikkelingsrichting nagenoeg onmogelijk gemaakt door de voorgestelde bouwplan voorschriften.

Voor kleinere bedrijven met veel gewassen of voor fruitteelt bedrijven zijn dergelijke verplichtingen helemaal onuitvoerbaar

Door dergelijke verplichtingen ook te koppelen aan een samenwerkingsverband tussen een biologische akkerbouwer en veehouder wordt het biologische systeem waarbij samenwerking tussen akkerbouw, tuinbouw en veehouderij vanwege het ontbreken van kunstmest noodzakelijk is, vrijwel helemaal om zeep geholpen. Deze samenwerking gaat veelal verder dan verplichte mestafname en behelst het over en weer leveren en afnemen van mest en ruwvoer. De akkerbouwer die voor zijn mest en dus zijn bedrijfsvoering afhankelijk is van de veehouder wordt door deze regels verplicht om een deel van zijn areaal aan te houden als blijvend grasland. Dit terwijl het grasland juist zijn functie heeft in de vruchtwisseling.

Een dergelijke ingreep in het evenwicht tussen plantaardige teelten en veehouderij maakt biologische landbouw in Nederland bijna onmogelijk.

Op biologische graasdier bedrijven zijn klavers in het grasland zeer belangrijk als stikstofbron. De grasklaver moet geregeld vernieuwd worden om goed te blijven produceren. Dat botst met een zo groot mogelijk areaal blijvend grasland. Het gaat dan niet alleen om rundvee, maar ook om andere graasdieren zoals geiten. Zie kader voor een illustratie hoe dit voor onze geitenbedrijven werkt.

Gewasrotatie biologische geitenbedrijven

Gemengde bedrijven geiten met akkerbouw

Hier wordt momenteel een rotatie toegepast waar diverse akkerbouwgewassen afgewisseld worden met 2 of 3 jaren grasklaver/luzerne. Het toepassen van 50% permanent grasland zou op deze bedrijven leiden tot een forse afname van het akkerbouwareaal en daarmee wordt het verdienmodel van deze bedrijven compleet onderuit gehaald. Bovendien is de kracht van de gemengde bedrijven dat er juist een snelle rotatie plaatsvindt, om ziektes en plagen in de gewassen te voorkomen. Deze bedrijven zijn met uitstekend het voorbeeld van kringlooplandbouw, waarbij akkerbouw en veeteelt op een nauwe manier verbonden zijn met zo min mogelijk verliezen.

Geitenbedrijven met veel eigen ruwvoer en krachtvoer

De basis van een goede ruwvoerproductie is het gebruik van klavers in grasland. Het is bekend dat voor grasklaver een vlotte vruchtwisseling een must is (De Wolf et al., 2017*). De productiviteit van grasklaver neemt na 3 á 4 jaar fors af, omdat het klaveraandeel sterk terugloopt. Om vervolgens het grasland te scheuren en opnieuw grasklaver inzaaien is niet effectief vanwege de zogenaamde klavermoeheid. Daarom wordt rotatie toegepast met maïs of granen, die op het eigen bedrijf weer ingezet worden als (kracht)voer. Zodra het klaveraandeel té ver gezakt is (na 3-4 jaar) moet daarom het grasland gescheurd worden. Een verplicht percentage permanent grasland zorgt er op deze bedrijven voor dat de productiviteit afneemt (Aarts (WUR), 2016**) en er minder eigen krachtvoer geteeld kan worden. Hierdoor zullen biologische geitenbedrijven méér voer moeten gaan aankopen. Ook dit strookt totaal niet met de kringlooplandbouw.

* De Wolf et al., 2017. Gras en maïs in vruchtwisseling. [428680 \(wur.nl\)](https://www.wur.nl/en/publication/428680).

** Aarts (WUR), 2016. [Elf procent hogere grasopbrengst dankzij vruchtwisseling | Veeteelt.nl](https://www.wur.nl/en/publication/428680)

Vanggewassen, winterteelt en groenbemesters

Ook voor vanggewassen en inzaai van winterteelten verloopt de biologische bedrijfsvoering anders, onder andere vanwege de noodzaak van mechanische onkruidbeheersing die onderzaai onmogelijk maakt en een latere zaaidatum – en dus ook oogstdatum - kan vereisen omdat anders het onkruid onbeheersbaar wordt in het volggewas.

Een vanggewas na maïs met uiterlijke inzaaidatum 1 oktober geeft in de praktijk op biologische bedrijven veel problemen. Biologische maïs wordt in de regel 2 á 3 weken later gezaaid dan gangbare maïs (i.v.m. beginontwikkeling en onkruiddruk), en kan daarmee ook 2 á 3 weken later geoogst worden. Dit is in de meeste gevallen ruimschoots na 1 oktober. Het toepassen van onderzaai is in de praktijk geen succes, omdat er vanwege mechanische onkruidbestrijding vaak geëgd en geschoffeld wordt, en daarmee de ‘onderzaai’ weer vernietigd wordt. Bij onderzaai op het moment dat het gewas al gesloten is, ontwikkelt het vanggewas zich vaak onvoldoende. Wij pleiten daarom voor een uiterlijke inzaaidatum van een vanggewas na maïs op 1 november in plaats van 1 oktober. Biologische maïs wordt nu ook al apart benoemd in de regelgeving voor vanggewassen.

Ook voor andere biologische gewassen, zoals zomerbloeiende bolgewassen, geldt dat ze vaak wat later geoogst worden dan gangbare gewassen, soms ook na 1 november. Juist op zandgronden kan dat vaak zonder veel gevaar voor schade aan de bodem. In de biologische teelt is dat vaker aan de orde, omdat men later plant of zaait om de onkruiddruk te verminderen.

In een deel van de biologische maisteelt wordt een groenbemester met een zodenbemester bemest op het moment dat het gewas in het vroege voorjaar weer volop begint te groeien. De groeiende groenbemester neemt een groot deel van deze voedingsstoffen op. Twee weken voor het zaaien van de maïs wordt de groenbemester gefreesd. Deze verteert in de volgende twee weken met behulp van het bodemleven en micro-organismen. Op die manier wordt de bodem met organisch materiaal gevoed, hetgeen de essentie is van de biologische landbouw. Vervolgens wordt de maïs ingezaaid, dus zonder dat er nogmaals wordt bemest. Het is voor deze biologische landbouwpraktijk dus essentieel dat het toegestaan blijft om de groenbemester te bemesten. Op dit moment is dat bij biologische maïs expliciet toegestaan, ook voor 1 april.

Kalenderlandbouw is al zeer onwenselijk voor gangbare bedrijven, maar voor biologische bedrijven dus nog weer een heel stuk moeizamer.

Gebiedsspecifieke aanpak

De gebiedsgerichte aanpak binnen dit 7^e actieprogramma leunt zwaar op het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (met inbegrip van vergelijkbare trajecten). Het DAW werkt nu niet voor de biologische landbouw. Onder de gebiedsgerichte aanpak moet ook oog zijn voor bedrijfssystemen zoals de biologische systemlandbouw, waarbij niet de afzonderlijke maatregelen leidend zijn. De systematiek van de doelrealisatie maakt hierbij het verschil. Dit moet worden benoemd en hierbij zal aangegeven moeten worden hoe, los van de afzonderlijke maatregelen, de biologische landbouw een volwaardige rol kan krijgen binnen de gebiedsgerichte aanpak.

Overige verplichte maatregelen

Onder deze pijler wordt in eerste instantie de nieuwe Europese Meststoffenverordening aangehaald, waarbij een conformiteitsbeoordelingsstructuur wordt opgezet. De biologische landbouw is gehouden aan haar eigen biologische verordening. Conflicterende regelgeving moet hierbij vermeden worden.

De stimulering en subsidiering van grootschalige mestverwerking wordt vanuit de biologische landbouw niet als duurzaam gezien. Het verlagen van het kunstmestgebruik is zonder gebruik te maken van Renure meststoffen prima mogelijk. Bij de stimulering van organische stof rijke meststoffen adviseren wij om kennis te nemen van expertise vanuit de biologische landbouw.

Integrale bufferzones vallen onder het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid, maar een land kan hier onderbouwd van afwijken. Dit geldt voor zowel de teelt als voor de mestplaatsingsruimte op de beoogde zone. De bufferzone dient bij de biologische systeemlandbouw in zijn geheel te vervallen. Bij gangbare bedrijven voegt het weinig toe en dat geldt al helemaal voor biologische bedrijven die immers een veel lagere stikstof input hebben. Nederland heeft nu ook al een uitzondering voor biologische teelten in de regelgeving voor teeltvrije zones⁴. Binnen het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid behoort de biologische systeemlandbouw ook een vrijstelling in de conditionaliteit te krijgen.

De positieve effecten van strorijke dierlijke mest (met de nodige voorwaarden) worden vanuit de biologische landbouw zeker ondersteund. Een kanttekening is dat beter van strooiselrijke mest kan worden gesproken. Een verruiming van de uitrijperiode wordt zeker toegejuicht, al zouden we graag vanuit het systeemdenken zien dat er helemaal afscheid wordt genomen van de kalenderlandbouw. Binnen de biologische kaders draagt het compleet loslaten van datums bij aan een grotere efficiëntie van nutriënten, minder emissies, meer biodiversiteit en minder kosten. Helemaal als hierbij de uitrijmethoden ook dienend zijn aan het systeem. In dit actieprogramma wordt de uitrijmethodiek eventueel wel gekoppeld aan mestsoorten maar niet aan landbouwsystemen. Een gemiste kans. Het biologische landbouwsysteem zal meegenomen moeten worden in de wetenschappelijke adviesaanvraag naar de uitrijmethodiek. Biologisch geproduceerde mest is per slot van rekening ook een specifieke mestsoort.

Kennis, Communicatie, Pilots

Wij missen in het document de eerder genoemde biologische pilot melkveehouderij onder de managementmaatregelen stikstof. Bedrijfsspecifieke verantwoording, binnen het eigen biologisch systeem, draagt bij aan doelen voor grondwaterkwaliteit en oppervlaktewaterkwaliteit en heeft o.a. aansluiting bij kringlooplandbouw en doelen rond verbetering van biodiversiteit. Bij de melkveepilot worden alle biologische melkveehouders betrokken, en ook gangbare melkveehouders zullen geïnformeerd worden. Deze pilot wordt gedaan door de WUR en gefinancierd door LNV en is een vervolg op de Quick Scan⁶. Wij zien graag dat dergelijke pilots ook mogelijk worden voor andere biologische sectoren, zeker ook voor de teeltbedrijven, die weliswaar geen grote rol kunnen spelen bij het beperken van ammoniakemissies, maar wel een grotere rol kunnen spelen bij de nitraatuitspoeling.

Bij het bewust opnemen van doelvoorschriften i.p.v. middelvoorschriften kan de biologische systeemlandbouw een belangrijke rol vervullen. Bij de communicatie kan hier meer de nadruk op komen. In de praktijk zien we dat soms wel doelvoorwaarden worden gesteld, maar dat hierbij niet wordt verteld dat bijvoorbeeld de (omschakelende) biologische melkveehouder al aan de doelvoorwaarden voldoet. De kennis van de biologische landbouw is bij beleidsmakers, adviseurs en onderzoekers in het algemeen gering en zou vergroot moeten worden. Dit zal zowel de biologische als de gangbare landbouw ten goede komen.

---

⁴ Activiteitenbesluit Milieubeheer, zie teeltvrije zones.

⁶ WUR rapport "Quick Scan stikstofproblematiek en biologische veehouderij", 2021